

Gubbens siste opptegnelser.

"Det som min avmektige forbitrelse var rettet mot var England. Hvordan hadde ikke dette land forsøkt å drive oss ut av nøytraliteten og inn i krigen." Slik skrev Johan Nygaardsvold i første bind av sine opptegnelser som omfattet tiden 9. april - 7. juni 1941. Også i annet bind, som nå foreligger, og som beskriver London-tiden, kommer bitterheten mot England til uttrykk. Det Nygaardsvold skriver i avsnittet "Nordmenn spår - England rår" er helt utrolig: Den norske eksilregjering ville gå til innkjøp av fire fly i USA for å frakte nordmenn fra Stockholm til London, men det bød på store problemer. Regjeringen måtte ikke bare søke om landingstillatelse for flyene, de måtte også spørre britene om lov til å kjøpe flyene! Etter at dette omsider gikk i orden ble Nygaardsvold regjeringen nektet å trafikere Stockholmsruten med egne fly. Flyene, som var kjøpt og betalt av nordmennene, måtte gå i det britiske luftfartsselskaps navn, - og fortsetter Nygaardsvold: "Dessuten måtte vi gå med på å betale utgiftene vedrørende - ja, jeg husker ikke alt vi skulle betale. Dertil måtte vi betale full billettpris for alle vi sendte med flyet. England forbeholdt seg videre å sende den post de ønsket med våre fly. Det engelske selskap skulle dessuten disponere halvdelen av passasjerplassene." I samme avsnitt kommer Nygaardsvold med hard kritikk mot britene for at de ikke innfridde sine løfter om å gi de såkalte Kvarstadbåter eskorte da disse i mars 1942 gikk ut fra Göteborg med kurs for England. Så langt fra å få den avtalte bistand fra britiske krigsskip og fly ble de norske båter møtt av tyske krigsskip utenfor tremilsgresen, og bare to av de ti båtene nådde engelsk havn. Her gikk kapteinen på den ene båten til sultestreik i protest mot at de var latt i stikken av britene. Nygaardsvold uttaler også sin sterke misnøye med at England tvangsevakuerte Svalbard i 1941 og for de ødeleggelser av millionverdier som den engelske admiralen ga ordre om. "Han lot kanadiske soldater slippe løs med å legge øde det som nordmenn møysommelig hadde bygd opp i de siste 20-30 år" skriver Nygaardsvold. Han forteller også at han var en sterk motstander av den såkalte liasionlinje: Det var Storbritania og USA som skulle tilbakeerobre Norge, "vi ble bare rådgivere og ærendgutter for de allierte militærledere" beretter Nygaardsvold med dårlig skjult bitterhet.

En sak som naturlig nok lå eksilregjeringen sterkt på sinne var å skaffe forsyninger til befolkningen i Finnmark etter at tyskerne hadde trukket seg ut. Men tross meget iherdige anstrengelser og sterkt språk overfor britene, var det lite regjeringen fikk utrettet. Ikke fikk de lov til å legge opp varer og ikke fikk de skip av sin egen handelsflåte til å frakte forsyninger med, bare en gammel og saktegående holk ville britene stille til rådighet. Her som ellers måtte hensynet til England komme i første rekke, og Nygaardsvold må bare konstatere at hans anstrengelser med å slå en bresje i den byråkratiske mur mislykkes.

Johan Nygaardsvold fikk til fulle erkjenne at det er av sine egne man skal ha det: Allerede 30. juni 1940, mens regjeringen overveiet flytting til Canada, fikk den brev fra Stortingets presidentskap om at dette, etter rådslagninger med bl.a. Landsorganisasjonen, ville innkalle Stortinget og foreslå at det ble fattet et vedtak i syv punkter, der det i pkt. 2 het: Regjeringen Nygaardsvold kan ikke lenger godkjennes som regjering." Under de senere riksrådsforhandlinger viste det seg at flertallet i Arbeiderpartiets gruppe var villig til å slå hånden av den regjering som var utgått fra gruppen.

Konrad Nordahl har i sin erindringsbok fra London-tiden fortalt at Nygaardsvold etter krigen, så at han aldri angret så mye på noe som at han fulgte Kohts råd om å ta Trygve Lie som utenriksminister høsten 1940. Og Nygaardsvold må sies å ha hatt meget god grunn for sin misnøye med Trygve Lie. Både han og Oscar Torp var, etter det Nygaardsvold beretter, utrolig sterkt opptatt av å sikre sine personlige interesse. Helt på egen hånd besluttet Trygve Lie seg for å reise til Stockholm og Moskva høsten 1944. Under en regjeringskonferanse i oktober 1944 underrettet han den øvrige regjering om sine forestående reiseplaner. "Ja, det kan en nok si var å stille regjeringen overfor

fullbragt kjensgjerning," skriver Nygaardsvold. Han forteller også at hans, hvordan Trygve Lie formelig godtet seg over at han ved sine triks og forhåndsdisposisjoner hadde bundet Nygaardsvold.

Fra andre kilder vet vi at Nygaardsvold etter hjemkomsten i 1945 hadde regnet med kritikk for forsømmelsen av forsvaret, kanskje særlig fra Høyre og Bondepartiet. Men også nå kom motgangen fra hans egne. For nettopp i det året da hele Norge, inklusive de mest aktive riddere av det brukne gevær, stod på seierspallen, opplevde Nygaardsvold de bitreste stunder i sitt politiske liv. Nygaardsvold ble ofret på partiets alter. Det måtte være bittert for den aldrende kjempen at det var hans egne partifeller som opptrådte som flittige vedbærere til offerbålet. Reidar Hirsti fortalte i sin store Nygaardsvold-biografi i fjor at ~~at~~ Nygaardsvold ikke fikk noen skikkelig informasjon om regjeringsdrøftelsene. "Han hadde ikke noen kontakt med partiets formann" skrev Hirsti. Partiformannen Einar Gerhardsen fikk som kjent aldri bukt med sin store beskjedenhet og legger skylden på den for at han ikke tok kontakt med Nygaardsvold. Mange og vakre ord formår ikke å skjule hulheten i Gerhardsens begrunnelse for å holde Nygaardsvold utenfor.

C.J. Hambro skrev engang at hadde det ikke vært for Kong Haakon ville regjeringen vært like "alene" i London som den lille piken i Herbra Strattons berømte barnebok. Johan Nygaardsvold slutter da også sin bok med å uttrykke sin beundring og takk til Kongen.

Nygaardsvolds opptegnelser er et nyttig og verdifullt supplement til de erindringsbøker som foreligger fra flere medlemmer av hans regjering.

John Sand.

Johan Nygaardsvold : London 1940- 1945 (Tiden Norsk Forlag)